

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI PROJESİ

MÜZİK
GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNDE CAZ

Ünüőan KULOĞLU

ARALIK - 2009

ANKARA

14.1. Bir Kültür Olarak Caz

Anahtar Kelimeler: Caz, Blues, Doğaçlama

Caz Birinci Dünya Şavaşı'na kadar New Orleans ve çevresindeki halkın müziği olarak görülmüştür. Ancak birkaç yüz müzisyenin uğraştığı, yaklaşık elli bin civarında dinleyicisi olan bir türdü Caz. Dinleyicilerinin çoğunluğu Delta Bölgesi'nin yoksulluk içinde çalışan siyahlarıydı. 1920'ye doğru, bütün Amerika Birleşik Devletleri'nde bilinen ve kötü taklit edilen bir duruma geldi. On yıl sonra Avrupa'nın büyük kentlerinde hem dinleniyor hem de icra ediliyordu. 1940'a doğru bütün dünyada tanınıyordu. 60'lara gelindiğinde dünyanın her yerinde önemli bir müzik türü, bir sanat tarzı olarak benimsendiği görülmektedir. Caz müziği her ne kadar 19. yy.'da New Orleans'ta gelişmeye başladıysa da esas kökeni Afrika'dır. Endüstri Devrimi ile sömürgeciliğin yaygın olduğu dönemlerde Amerika'ya köle olmaları amacıyla getirilen siyahlar buraya kendi kültürel müziklerini de getirmişlerdir. Burada köle olarak çalışırken tarlalarda söyledikleri şarkılar Caz'ın temeli olmuş, Afro- Amerikan kaynaklı müziklerin 19. yy'ın sonlarından itibaren yaşadığı dönüşüm, Caz'ın yüzyıllık bir tarih aralığında okunan tarihsel serüveninin başlangıcını meydana getirmiştir. Tarihsel gelişimin kökeni kilise korolarına dek götürülebilen Caz, dinsel nitelikli bir müzik formunun terk edilmesinden vokal geleneğine ve oradan fusion diye tanımlanan yakın tarihli birleşime dek çarpıcı bir değişim yaşamıştır. Caz müzikal bir perspektifin sınırlarını aşmış, politikayla, toplumsal başkaldırı ve kişisel bağımsızlık talepleriyle harmanlanmış bir türdür. Caz'ı, Amerika'nın klasik müziği olarak adlandırmak da mümkündür ve bu müzik türü ilk kez New Orleans'ta, 1900'lerin başında gelişmeye başlamıştır. Çıkış noktası ve temeli olarak görülen "Blues" gibi, tamamen Amerika'da doğmuş ilk akımlardan biridir Caz müziği ve formal bünyesinde mavi notalar (blue notes), senkop (aksak ritim tartımları), swing, çoklu ritim, atışma, ve doğaçlama tekniklerini barındırır. Caz, Afrikalı Amerikalıların (Afro – American) yerel müzikleri ile Batı müziği tekniklerinin harmanlanmasından oluşur. Bu müziğin dünya ile tanışması ise 1917 yılında Dixieland Jazz Band'in ilk plaklarının piyasaya çıkmasıyla olmuştur. Caz (Jazz) yalnızca geçmişte değil, bugün dahi en çok sevilen ve popüleritesi gün geçtikçe artan müzik türlerinden biridir. Başlangıçta Caz, hareketli parçalar çalan gruplar tarafından çalınan sadece bir dans müziği gibi algılanmış olsa da zamanla dans öğeleri arka plana atılmıştır ve doğaçlama Caz müziğinin anahtar kelimesi konumuna gelmiştir. Caz müziği geliştikçe değişik bölümlere ayrılmış ama hepsini birleştiren nokta Blues tabanlı olmaları ve uyumun önemi olmuştur.

Cazın gelişmesindeki en etkili yön, onun stildir. Cazın stil açısından gelişmesi belli bir tutarlılık, bir mantık, belli bir zorunluluk ve bütünlük içinde olmuştur. Bu da gerçek Caz sanatının gelişimini belirleyen bir özelliktir. Caz stilleri Caz'ın doğumundan başlayarak gelişimini sürdürmüştür.

Diğer yandan Caz müziğinin unsurlarını da incelemek gerekirse; Caz'ı, geleneksel Avrupa müziğinden ayıran asıl niteliği ton oluşumunda görmekteyiz. Müziğin düzeyi bu tonaliteye göre ölçülür. Bu oluşum Cazcı için bireysel bir sorun olduğundan, birey ile ton oluşumu arasında bir ilişki vardır. Cazdaki yorumcu, geleneksel müzikteki besteciliğin yerini almaktadır. Paul Whiteman, cazın ton oluşumundaki anlamı şöyle açıklar: "Caz, bir şeyi söylemek anlamına gelmez; Caz, o şeyin söylendiği tarz

demektir."

Cazda ölçü dört zamanlıdır. Dört zamanlı ölçünün zayıf zaman denilen ikinci ve dördüncü vuruşlarının vurgulanmış ve temponun dinleyenlere dans etme arzusu verecek şekilde hafiflik ve rahatlıkla yaşatılması Caz'ın başlıca özelliğidir. Caz, müziğe melodi bakımından birçok yenilikler getirmiştir. Bir Caz topluluğu, çalgılar bakımından melodi(ezgi) ve ritim olmak üzere iki bölüme ayrılır. Ezgi bölümünde trompet , trombon, klarnet, saksafon, gibi nefesli çalgıları; Ritim bölümünde piyano, kontrbas, gitar ve davul vardır. Keman, flüt, akordeon, mandolin gibi çalgılar ya az kullanılır ya da hiç kullanılmaz. Caz müzik topluluklarında genelde saksafon, trompet, klarnet, trombon, piyano, kontrbas, gitar gibi çalgılar kullanılır. İnsan sesi ön plandadır. Bestelenmiş şekliyle seslendirilmiş olmasının yanı sıra genellikle doğaçlama olarak çalınması ve söylenmesi en büyük özelliğidir. Caz müziği 100 yılı aşkın tarihi içinde çok farklı alt türler geliştirmiştir. Günümüzde de sürekli değişik açılımlara doğru giden caz müzisyenleri türler arası geçişlere, kültürlerarası müzikal deneylere girişmektedir ancak ana hatları ile ve kronolojik olarak türleri ele almak gerekirse; Swing, Bebop, Cool Caz, Hard Bop, Free Caz, Caz Rock Fusion türlerinden bahsedilebilir.

Kaynak (Source):

Cüneyt Sermet, "Cazın İçinden" Pan Yayıncılık, Ağustos 1999
Erdal Göksoy, "Dünden Bugüne Caz", Ahtapot Müzik Kitapları, 1988

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Ünnüşan Kuloğlu	Prof. Binnur Ekber	Prof. Dr. Hale Künüçen

14.2. İcraçılar

Anahtar Kelimeler: Caz, İcraçılar

İbrahim Özgür, Fazıl Abrak, Hulki Saner, Mehmet Akter, Necdet Alpün, Erdem Buri, İlhan Mimaroglu, Erol Pekcan, İsmet Sıral, Arif Mardin Nejat Cendeli, Süheyl Denizci, Ümit Aksu, Sevinç Tevs, Ayten Alpman, Rüçhan Çamay, Muvaffak Falay, Hasan Kocamaz, Selçuk Sun, Vasfi Uçaroğlu, Hrant Lusigyan, İlker Yetişen, Ayhan Yünkuş, Neşet Ruacan, Altan İlter, Günnur Perin, Turan Elike, Selim Selçuk, Murat Verdi, Nilüfer Ruacan, Önder Focan, Süheyl Denizci, Kerem Görsev, Önder Focan, Fatih Erkoç, Okay Temiz, Aydın Esen, Nükhet Ruacan, Burçin Büke, Jülide Özçelik, Erkan Oğur, Kudsi Erguner, Birsen Tezer, Selen Gülün

Kaynak (Source):

Cüneyt Sermet, “Cazın İçinden” Pan Yayıncılık, Ağustos 1999
Erdal Göksoy, “Dünden Bugüne Caz”, Ahtapot Müzik Kitapları, 1988

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayımdan kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Ünnüşan Kuloğlu	Prof. Binnur Ekber	Prof. Dr. Hale Künüçen

14.3. Doğaçlama ve önemi

Anahtar Kelimeler: Caz, Bebop, Swing

Doğaçlama kelimesi, Fransızca emprovizasyon (improvisation), "Şiir veya müzikte hazırlanıp düşünmeden, birdenbire, içe doğduğu gibi söyleme veya çalma." anlamında kullanılmaktadır. Doğaçlama Caz müziğinin temel unsurlarından en önemlisidir ve spontan bir biçimde gelişmesi ile de bu müziğın çok yönlülüğünü gözler önüne sermektedir. Caz, her ne kadar Amerika topraklarında filizlenmişse de kökeninde bulunan geleneksel Afrika müzik unsurları müzikologlara doğaçlamanın çıkış noktasının parametrelerini vermektedir. Caz müziğinde doğaçlama o anın durması ve müzisyenin içerisinde bulunduğu tüm şartları bir anda özümseyerek bu farkındalığı gerek sesine, gerekse enstrümanına yansıtması ile ortaya çıkar. Diğer bir deyişle doğaçlama, hayattın kendisiyle müzisyenin etkileşim içerisine geçmesidir. Doğaçlama sırasında müzisyenler, melodilerin ritimleriyle oynarlar, vuruşlar biraz daha erken veya geç başlatılabilir ya da çalınmış olan bir müzik frazı tekrar edilebilir. Müzikal dinamikler farklılaştıkça renkler de birbiri ile karışmaya başlar. Bu sayede icracının ruhunda duyumsadığı formun parçaları da bir araya gelerek resim tamamlanmış olur. Caz müziğı, Klasik Batı müzik formlarından da etkilenmiş, özellikle 20. yy.ın ikinci yarısında bu müzik türünde yaşanan tonal ve melodik gelişmelerle paralel olarak Caz müziğı ve müzisyenleri de icralarını zenginleştirme şansı bulabilmişlerdir. Her ne kadar doğaçlamanın ruhunda özgürlük yatıyor olsa da müzisyenler genellikle geliştirmiş oldukları temadan kopmaktan kaçınmışlardır. Swing'de daha çok notaya ve temaya bağılı kalınarak yapılan doğaçlama, Bebop'da kendisine daha geniş bir yer bulmuş, zamanla müzisyenlerin doğaçlama üzerindeki kontrolleri de artmıştır. Doğaçlamaya başlayan bir icracıya arkadaşları akorlarla geri plana çekilerek eşlik ederler ya da doğaçlama bir anda hep beraber de oluşabilmektedir. Klasik Caz'da yapıtların içerisindeki form unsuruna bağılı kalınarak icra edilen doğaçlama bu formun içerisinde doğaçlamaya başlayan icracının aktarımının sonuna kadar devam eder. İracının o anda müziğın içerisinde söylemek istediğı sözlerinin bittiğı yere kadar doğaçlama devam eder. Sonrasında icracı, doğaçlamayı beraber müzik yaptığı arkadaşına doğaçlamaya devam etmesi için devreder. Diğer bir deyişle sözü arkadaşına bırakmış olur. Doğaçlama solo icra edilebildiğı gibi atışma (ya da paslaşma) biçiminde de icra edilebilir. Örneğın Dixieland cazında, müzisyenler sırayla melodiler çalarak, bir şekilde atışrlar. Doğaçlamanın Caz müziğine ve icracılarına kazandırmış olduğı özgürlük Caz müziğine yeni bir başka tanım daha getirmektedir. Bu tanım da kısaca Caz'ın doğaçlama sayesinde bir esere her çalınışında yepyeni bir yorum getiriyor olmasıdır.

Kaynak (Source):

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Ünnüşan Kuloğlu	Prof. Binnur Ekber	Prof. Dr. Hale Künüçen

14.4. Besteciler

Anahtar Kelimeler: Caz, besteciler

Besteciler:

Emin Fındıkoğlu Onno Tunç, Arto Tunçboyacıyan, Kerem Görsev, İlham Gencer, Fatih Erkoç, Arif Mardin, Ahmet Ertegün, Cüneyt Sermet, İlhan Mimaroloğlu, Süheyl Denizci, Okay Temiz, Selçuk Sun, Erol Pekcan, Aydın Esen, Kudsi Erguner, Erkan Oğur, İmer Demirer

Kaynak (Source):

Cüneyt Sermet, “Cazın İçinden” Pan Yayıncılık, Ağustos 1999
Erdal Göksoy, “Dünden Bugüne Caz”, Ahtapot Müzik Kitapları, 1988

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Ünnüşan Kuloğlu	Prof. Binnur Ekber	Prof. Dr. Hale Künüçen

14.5. Türler

Anahtar Kelimeler: Swing, Bebop, Cool, Fusion

New Orleans,Chicago stili:

Cazda ilk büyük göç,1917’de müzisyenlerin müzik yapacakları yeni mekânlar arayışı içinde kuzeye göç etmeleriyle oldu. Mississippi nehri boyunca işleyen gemiler aracılığıyla Memphis, St. Louis ve Chicago’ya kadar ulaşan caz müziğinde, 1920’lerden itibaren, özellikle New Orleans’tan göç eden zenci müzisyenleri örnek alan beyazların ürünü olan “Chicago” stili oraya çıktı. Bu türün en önemli özelliği, “New Orleans” stilinin aksine, kişisel soloların önem kazanmasıdır.

Swing:

Cazdaki ikinci büyük göç, 1928-1929 yıllarında Chicago’dan New York’a doğru gerçekleşti ve buna bağlı olarak “Swing” dönemi başladı. Klasik Caz döneminde genellikle iki vuruşlu ölçüler kullanılırken, “swing” dört vuruşlu Cazın devri olmuştur. Cazın ilk kez geniş halk kitleleri tarafından benimsenip sevildiği bu dönemde, “Big-band” adı verilen 10-15 kişilik büyük orkestraların ortaya çıkmasıyla birlikte, Caz müziği dans salonlarına kadar girmiştir.

Bebop:

ABD’nin İkinci Dünya Savaşı’na girmesiyle, gerek eleman sıkıntısından gerekse ticari açıdan büyük orkestraların korunması olanaksızlaşınca, yeniden küçük gruplarla yapılan ritim, armoni ve melodi yönünden daha gelişmiş bir caz türü olan “Bebop” dönemi başladı. Bu türün iki önemli öncüsü, genç yaşta ölen alto saksofon cambazı Charlie Parker ile 1992’de 75 yaşında hayatını kaybeden trompet ustası Dizzy Gillespie dir.

Cool:

Bebop’un kulak tırmalayan, huzursuz ve heyecanlı yapısına karşıt olarak, 50’li yılların başında, daha kontrollü, sakin ve yumuşak bir caz türü olan “cool”, kısa bir süre için de olsa büyük ilgi görmüştür.

Hard bop:

1950’li yılların ikinci yarısında, ABD’nin doğu kıyısında ve özellikle New York’ta, temeli “bebop” a dayanan ve, çoğu teknik bakımdan mükemmel, armonik esasları iyi kavramış, genç zenci müzisyenlerin öncülüğünde, dinamik bir caz türü olan “hard bop” türü ortaya çıkmıştır.

Funk &Soul:

1950’li yılların sonunda “Hard Bop”la birlikte “Funk & Soul” adı verilen bazı yan akımlar da ortaya çıkmıştır. Tamamen zenci müzisyenlerden kaynaklanan, Blues ve Gospel kökenli bu caz alt türleri, ateşli ama daha basit ve ritmik yapılarıyla öncelikle siyahlara hitap ederek, kısa bir süre içinde popüler müzik akımlarına dönüşmüşlerdir.

Mainstream:

Çeşitli caz türlerinin kalıcı katkılarını bünyesinde toplarken klâsik caz geleneğine de oldukça sadık kalan müzik anlayışına “Mainstream” adı verilmiştir.

Modal:

Miles Davis’in öncülüğünde gelişen ve John Coltrane ile zirveye çıkan “Modal” Caz, akor değişiklikleri yerine modal bir müziği tercih etmiştir.

Free:

60’lı yıllara gerçek anlamda damgasını vuran caz türüdür. Bu akımda, herşeyin serbest olduğu bir çalış tarzına olanak sağlamaktadır. Altta belirli bir armoni temeli olmadan, belirli bir mezür sayısına bağlı kalınmadan, çalan müzisyenlerin o andaki ruh haline, düşünce tarzına ve teknik kapasitesine göre tonal, atonal, politonal olabilen, belirli bir ritmi ya da teması bulunmayan ve doğaçlama silsilesi olarak tanımlanabilecek bu müzik, dinlenmesi oldukça gayret ve dikkat gerektirdiğinden, caz akımları arasında belki en az sevilen ve taraftar toplayan tür olmuştur.

Neo-Bop:

Davulcu Art Blakey’nin öncülüğünde yeniden doğan “Bebop” akımı, “Neo-Bop” (Yeni Bop) adı altında büyük yankı uyandırmıştır.

Neo-Swing:

1980’li yıllarda cazda geriye dönüş daha da eskilere kadar uzanırken, 30’lu yılların popüler caz müziği “Swing” de yeniden gündeme gelmiş ve Neo – swing ortaya çıkmıştır.

Acid Jazz :

Teknolojik olanakların getirdiği bir tür yapay kolaj müziktir. Rap, funk, soul ile cazın bilinçli ve hesaplı bir karışımı olan “Acid Jazz”, eski caz ve r&b parçalarından “sampling” metoduyla elde edilen bölümler, çeşitli teknik değişimlere uğratılıp, yapılan güncel ilavelerle, genelde dans parçaları olarak kullanılmaktadır.

Ragtime :

Başlangıcı, eski siyahi şarkıcıların, çeşitli törenlerde söyledikleri şarkılara kadar uzanır. Parçayı ritmik bir şekilde ayrı ayrı ve birçok sesin meydana getirdiği ses

dizisi takip eder.

Blues:

Amerikalı siyahların çalışma sırasında söyledikleri geleneksel Afrika müziğini hatırlatan Blues, Cazı meydana getiren en önemli unsurdur.

Hot Caz :

Cazın perdeye ve sahneye geçmesinden sonra gelişen melodilerle meydana gelmiştir. Bu gelişmede herkes kendi stilinde bir solo doğaçlama yapar.

Cuse :

Hot Caz'ın devamı ve daha olgunlaşmıştır. Cuse'un çıkışıyla birlikte Cazın karakteri kesin olarak belli olmuş, caz bütün yönleriyle olgunlaşmış ve tamamlanmış bir müzik haline gelmiştir.

Smooth Jazz:

1980'li yıllarda New Age yayını yapan radyolar yavaş yavaş daha çok davul duyulabilen, bas gitara yer veren ve saksofon da içeren bir müzik türüne yer vermeye başlamıştır. Bu, biraz daha rafine ve ses seviyesi düşük funk müziktir. Bu müzikte ana caz tarzlarının yoğunluğu yoktur. Doğaçlama olarak yapılan sololar çok stilizedir. "Smooth jazz" da "Fusion" türünün kolay dinlenebilen şeklidir.

Jazz - Rock Fusion Akımı:

Swing döneminden sonra en çok popüler olmuş caz akımı "jazz-rock fusion" olarak nitelendirilir. Değişik türleri birleştiren bu caz akımı 1970'li yıllara damgasını vurmakla kalmamış, aynı zamanda 1980'li ve 1990'lı yıllarda müzik piyasasında başlı başına bir kategori teşkil etmiştir.

Kaynak (Source):

Joachim, E. Berendt, "Caz Kitabı" Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.

Cüneyt Sermet, "Cazın İçinden". Pan Yayıncılık, Caz-Kültür-Kitaplığı-18, İstanbul;, 1990.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.

Kaynağı Hazırlayan / Emeği Geçen	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Ünnüşan Kuloğlu	Prof. Binnur Ekber	Prof. Dr. Hale Künüçen